

УДК 811.111'342:808.51

Федорів Я. Р.

ТИПОЛОГІЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ПРОСОДІЇ АНГЛОМОВНОГО ДИСКУРСУ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ

У статті розглянуто особливості функціонування просодичних параметрів в англомовному дискурсі публічних виступів. Проведений аналіз дозволяє дійти висновку, що процес визначення інтонаційних моделей для даного когнітивного фрейму спілкування можна формалізувати, а отже, підвищити ефективність публічного мовлення в англомовному середовищі.

Під час підготовки публічного виступу основна увага мовця традиційно зосереджується на конкретних жанрах ораторського мистецтва [12; 23], класичних ораторських прийомах привертання й утримування уваги слухача [2; 32; 55], логічних, етичних та емоційних прийомах аргументації [1; 54], побудові схеми виступу [47; 64], лексико-граматичних особливостях і стилістичних засобах вираження смислу повідомлення [13; 35; 41]. При цьому роль фонетичних засобів мови часто недооцінюється або залишається поза увагою доповідача. Також серед вітчизняних лінгвістичних праць у галузі красномовства [3–30] бракує фундаментальних фонетичних досліджень англомовного публічного мовлення, попри актуальність цієї проблеми за сучасних умов глобалізованого міжкультурного спілкування.

Нагальність розв'язання зазначеної проблеми зумовлюється тим, що процес декодування смислу повідомлення великою мірою залежить від звукових параметрів мовлення, які впливають на реципієнта здебільшого на підсвідомому рівні,

а отже, при належному застосуванні підвищують ефективність комунікації.

Передусім мовець повинен звучати природно й невимушено, а це означає, що читання чи декламування тексту виступу з великим ступенем імовірності призведе до комунікативної невдачі. При цьому вибір слів, побудова речень повинні максимально наблизитися до розмовного варіанта мовлення, логіка суджень має бути зрозумілою слухачам, а етичні аргументи повинні відповідати прийнятій для слухачів системі моральних цінностей. Та навіть за дотримання цих умов успіх публічного виступу не гарантований, якщо доповідач звучатиме монотонно і невиразно.

Затим інтонація як засіб звукового оформлення публічного повідомлення, як система передачі індивідуальної манери мовлення, як важливий інструмент досягнення комунікативної мети оратора є предметом цього дослідження.

Слід зауважити, що певні інтонаційні моделі існують як безбарвне тло, що не передає якогось конкретного значення і не виражає настрою чи почуттів мовця. Функція таких моделей суто механіч-

на: вони слугують матрицею, завдяки якій речення перетворюються на вислови. За формулюванням М. Соколової, такі інтонаційні зразки складають інтонаційний мінімум мовлення [57, 120].

Відповідно, смислорозрізнавальна функція інтонації реалізується в англійському мовленні за рахунок опозиції однакових послідовностей слів, що відрізняються певними інтонаційними параметрами - мелодикою, фразовим наголосом, гучністю, темпом, ритмом, паузацією, тембром голосу мовця. Незалежно від варіативності кожного окремого параметра загальна кількість інтонаційних моделей у реальному мовленні, як відомо, обмежена, і в певних ситуаціях носії мови обирають певні стандартні моделі. Під цим кутом зору розглянемо варіативність кожного з названих компонентів інтонації у контексті англомовного дискурсу публічних виступів.

Попри універсальний характер окремих мовленнєвих явищ, властивих публічному мовленню як такому, у межах когнітивного фрейму носіїв англійської мови чи не найважливішим інтонаційним параметром виявляється тональний рівень, його діапазон та зміни, тобто мелодика висловлювання.

Смисл сказаного у межах інтонаційної групи визначається, як відомо, комбінацією тональних рівнів її окремих частин: передшкали, шкали, ядра. Очевидно, що серед таких комбінацій, загальна кількість яких в англійській мові може становити більше ста, далеко не всі дійсно важливі: деякі з них практично не відрізняються за змістом, інші - навпаки - не є типовими. Ключовим з точки зору смислу є ядерний тон інтоногрупи; варіації ж тонального рівня на інших її ділянках лише створюють додаткові відтінки значень або посилюють останні, суттєво не впливаючи на загальний смисл висловлювання (див. про це [57]).

При цьому слід зауважити, що конкретні значення інтонаційних моделей виникають лише в певному контексті, для певного стилю і типу англійського мовлення.

Варто також враховувати, що залежно від індивідуальних фізіологічних характеристик мовець загальний тональний рівень його голосу може сприйматися як занадто високий чи занадто низький, справляючи негативне враження на слухача. Монотонне - на одному тональному рівні - мовлення також може призвести до втрати контакту з аудиторією, призвичаєною до певних вокальних стереотипів [44].

Зокрема, для англомовного слухача високий тон голосу асоціюється не так із жіночністю, як із безпомічністю, напруженістю, нервовістю; водночас нижчі голоси виражають силу, зрілість, чуттєвість [44, 175; див. також табл. 1].

З цього приводу А. Томпсон зазначає, що голоси середнього або низького діапазону продук-

тивніші, ніж високі. Аудиторію високі голоси часто дратують, унаслідок чого слухач переважно вимикає звук [62, 52]. Крім того, що вищий голос, то більше зусиль потрібно затратити мовцеві, щоб його почули. Практика показує, що мовець повинен дотримуватися середнього діапазону мовлення, окрім випадків, коли зміна тонального рівня застосовується для надання сказаному особливого значення.

Без належної практики висотно-тональний рівень голосу контролювати складно, особливо на початку виступу, і тому саме цей параметр є досить точним показником того, що відчуває промовець.

А саме публічний виступ зазвичай починається на вищому рівні, ніж той, що для даного мовця є нормальним [51, 19]. Це пояснюється тим, що нервові збудження спричиняє напруження і прискорене коливання голосових складок. Зі спаданням емоційної напруги голосові складки розслаблюються і голос доповідача починає звучати на властивій йому частоті.

Сам по собі високий тональний рівень сигналізує слухачеві про збудженість, пристрасність, переживання мовця, його загальну небайдужість до теми, яку він викладає. Якщо ж при цьому темп мовлення прискорений, то аудиторія неодмінно відзначає підвищений рівень стресу доповідача.

На зміни тонального рівня також впливають почуття страху або гніву. Як і в попередньому випадку, негативна емоційність мовця спричиняє напруженість голосових складок, унаслідок чого тональний рівень іноді підвищується до такого неприродного рівня, що слухач сприймає це як втрату самовладання. Це є особливо проблемним для мовців-жінок, оскільки, як було зазначено вище, надто високий голос сприймається англомовною аудиторією як неприємний, а це суттєво знижує ефективність виступу.

Також негативні асоціації виникають у слухачів, якщо мовець постійно повторює той самий інтонаційний малюнок. Зокрема, повторювану висхідно-низхідну модель порівнюють зі «співачим» мовленням, яке є не лише неприродним, але й надокучливим [60, 329].

Нервовий стан доповідача може відбиватися й у мимовільній висхідній інтонації висловлювань, унаслідок чого кожне речення звучить як питальне, створюючи мелодійний малюнок, що асоціюється зі збентеженням, спантеличенням [51, 20] або слабкістю, невпевненістю [44, 177].

Окрім звичного для себе тонального рівня, мовець свідомо використовує його варіації, щоб виразити настрій чи привернути увагу слухача, оскільки зміни тонального рівня сприяють утриманню уваги аудиторії.

Як зазначалося вище, англомовна інтонація проявляється як комплекс параметрів. При цьо-

му поряд з мелодикою - зміною тонального рівня голосу - додаткове значення створюється наголосом. Це означає, що смисл англійського висловлювання реалізується через сильніший акцент на значущих словах, у той час як службові та ненаголошені односкладові слова зазнають редукації.

Іншими словами, залежно від контексту фразовий наголос дозволяє виділяти інформаційно більш важливі, порівняно з іншими, слова. Зміна тонального рівня у поєднанні з додатковим наголосом на найважливішому слові створює у висловлюванні кульмінаційну точку - комунікативний центр висловлювання, який називають ядерним тоном [20, 212; 62, 51].

При цьому слова, на які припадає фразовий наголос, вимовляються зі зміною тонального рівня, силовим наголосом, довшою тривалістю голосних, які при цьому мають повну якість; тобто такі слова вимовляються виразніше. Зазвичай це останнє повнонаголошене слово, у якому реалізується ядерний тон. Наступним за вагомістю у висловлюванні є перше наголошене слово, яке часто має найвищий тональний рівень і порівняно вищу гучність.

Розподіл наголосів у реченні залежить від семантичної ваги слів і тісно пов'язаний з лексичною і граматичною структурою речення. Природність англійського акценту асоціюється з плавним і рівномірним переходом від одного наголосу до іншого з підпорядкуванням ненаголошених складів наголошеним.

Перенесення фразового наголосу з одного слова на інше змінює смисл речення, надаючи тій самій послідовності слів відтінків зацікавленості, нетерплячості, сарказму тощо, як, наприклад:

Why don't you ask him?
*Why **don't** you ask him?*
*Why don't **you** ask him?*
*Why don't you ask **him**?*
*Why don't you ask **him!***

Окрім емоційних відтінків, речення може набувати цілком різних смислів:

I don't think he should get the job. Хтось інший вважає, що він повинен отримати цю роботу.

*I **don't** think he should get the job. Неправда, що я вважаю, що він повинен отримати цю роботу.*

*I don't **think** he should get that job. Це не зовсім те, що я думаю. АБО Я не певен, що він отримає цю роботу.*

*I don't think **he** should get that job. Хтось інший повинен отримати цю роботу.*

*I don't think he **should** get that job. На мою думку, те, що він збирається отримати цю роботу, неправильно.*

*I don't think he should **get** that job. Він повинен заступити цю роботу.*

*I don't think he should get **that** job. Він повинен отримати іншу роботу.*

*I don't think he should get **that job**. Можливо, йому слід зайнятися чимось іншим [33].*

Тобто тонально-силові модуляції голосу зумовлюють різноманітні відтінки смислів і значень, і мовець повинен це враховувати, щоб уникнути комунікативних невдач.

Смисл повідомлення формується також під впливом такого фактора, як гучність - аудитивний параметр, що дозволяє градувати звук від тихого до гучного [40, 207]. В акустичній фонетичній відповіді інтенсивність - енергетична характеристика звукового потоку, що вимірюється в децибелах (dB). Гучність - це суб'єктивна характеристика звуку, оскільки на слухове сприйняття сили звуку можуть впливати також інші фактори, зокрема - тональний рівень: збільшення частоти вібрації голосових складок може асоціюватися зі зростанням гучності.

У публічному мовленні надто тихий або надто гучний голос викликає невербальну реакцію аудиторії: від надто гучного голосу слухачі відхиляються назад, тоді як надто тихий голос змушує їх підсунути вуха до краю стільця і повертатись вухом у напрямку мовця.

Загалом надто тихий чи надто гучний голос може призвести до порушення комунікативного зв'язку між доповідачем і аудиторією [64, 83], оскільки занадто гучний голос може дратувати або сприйматися як зверхність чи деспотизм, а надто тихий голос - поряд із труднощами сприйняття і розуміння інформації - асоціюється з браком ентузіазму з боку доповідача.

Третій небажаний аспект стосовно сили звуку в публічному мовленні - незмінна гучність. За відсутності динамічної варіативності повідомлення не лише сприймається як монотонне і нудне, а й ускладнює вирішення ключових ідей. Подібно до тонального рівня, гучність зазвичай підвищується для підкреслення важливої інформації і знижується для другорядної. Варіативність гучності дозволяє мовцеві контролювати увагу аудиторії і зосереджувати її на ключових моментах [51, 19]. Існує особливо ефективний прийом привертання уваги, коли перед останніми кількома словами промовець робить майже непомітну паузу, після чого стихшено закінчує виступ. Слухачі нахиляються вперед, щоб уловити слова, а мовець таким чином цілковито заволодіває їхньою увагою [62, 50].

Гучність часто відображає емоційний стан доповідача. Загалом висока гучність сприймається як агресивність, владність, диктаторство, що не сприяє кращому порозумінню. Тобто голос не повинен бути надто гучним [49]. З іншого боку, мовців, які говорять тихо, сприймають як чемних, але несміливих.

Крім того, підвищена нервовість може призвести до того, що мовець, почавши виступ з нормальною гучністю, закінчує його надто тихо; це трапляється у випадку, якщо йому не вистачає повітря,

щоб закінчити дуже довге речення, або коли він надто зосереджується на наступному реченні.

Таким чином, крик або майже шепіт розглядаються як відхилення від норми і можуть не правильно трактуватися. Для кращого розуміння з боку аудиторії мовець повинен говорити чітко, спокійно і впевнено.

Доповідач також може цілеспрямовано по-слуговуватися таким параметром інтонації, як темп - поняття, що вживається у фонетиці й фонології для позначення швидкості мовлення [40, 289]. Попри властиві різним мовним культурам і окремим індивідам відмінності щодо швидкості артикулювання (яка вимірюється кількістю складів за секунду чи слів за хвилину з урахуванням пауз), темп мовлення можна регулювати для створення конкретного семантичного ефекту або досягнення певної прагматичної мети. Зокрема, у межах висловлювання важливіші частини вимовляються повільніше, тоді як менш важливі - швидше.

Загальний темп виступу сигналізує аудиторії про почуття мовця. Так, з урахуванням того, що середній темп мовлення для північноамериканського мовця становить приблизно 160 слів на хвилину [51, 19], підкреслено повільний темп буде сприйматися як урочистий, поважний, серйозний; натомість збільшена швидкість зазвичай асоціюється з наполегливістю, ентузіазмом.

Зміни швидкості у різних частинах виступу дозволяють мовцеві виділяти провідні ідеї та впливати на процес підсвідомої інтерпретації повідомлення слухачами. Так, емоційні моменти сприймаються як більш спонтанні, якщо слова «вилітають» одне за одним. Коли ж розглядається нова ідея або виголошується висновок, темп повинен сповільнюватися. Слова найвищої ваги - як, наприклад, настанови наприкінці виступу, - мають вимовлятися повільно і виразно [62, 50].

Якщо мовець намагається викликати серйозну реакцію, він говоритиме у сповільненому темпі. Це дозволить аудиторії сприйняти вагу кожного слова. Проте тривале затягування викладу пов'язане з ризиком розсіювання уваги слухачів. Аналогічно, прискорений темп, що асоціюється зі збудженням або невимушеністю, початково може стимулювати чи заохочувати аудиторію, але постійно утримувати слухачів у напруженому стані не слід. До того ж слухачі не зрозуміють мовця, який говорить надто швидко [49]. Таким чином, загальний темп публічного виступу - дещо сповільнений, структура речень - проста (підмет-присудок-додаток), слова - часто вживані (там само).

Варто зазначити, що увагу аудиторії завжди привертає відчутний перепад швидкості мовлення; до того ж завдяки таким перепадам інформація запам'ятовується надовго [34, 47]. При цьому

Д. Карнегі та Дж. Б. Есенвайн вважають, що те, яка саме частина речення вимовляється швидко, а яка повільно, часто не має особливого значення; значущою є сама зміна темпу [37, 48]. Тобто найбільшого успіху мовець досягає, коли він змінює темп мовлення впродовж свого виступу.

Як зазначалося вище, темп мовлення передбачає також урахування такого параметра, як пауза. За допомогою пауз - повних перерв у звучанні - потік мовлення розбивається на менші фрагменти: інтоногрупи, висловлювання, фонетичні єдності (семантично й інтонаційно цілісні уривки усного мовлення, які можуть прирівнюватися до висловлювання або нараховувати декілька висловлювань).

У фонетичних дослідженнях розрізняють короткі паузи (що розмежують інтоногрупи у висловлюванні), довгі (які позначають кінець висловлювання) та дуже довгі (приблизно удвічі довші, ніж короткі; розмежують фонетичні єдності).

При цьому пауза - перерва у звучанні - так само декодується, як і будь-яке інше вербальне чи невербальне повідомлення. З одного боку, прийнято вважати, що будь-яка прогалина у потоці мовлення сприймається негативно й асоціюється з почуттями невпевненості і ніяковості [45]. З іншого боку, паузи можуть пожваблювати виступ або створювати драматичний ефект [58]. Вони можуть також сприяти роздумам слухача на обговорювану тему [38], прогнозуванню думки та адаптуванню до неї; пауза може застосовуватися, щоб «пролити світло або передати темряву» [34].

Ретельно сплановані паузи - у тому числі й такі, що тривають частки секунди - можуть, передуючи групі слів, підкреслити її чи створити ефект очікування, а після виголошення ключових ідей - акцентувати висловлювання, додати йому драматизму. Такими можуть бути випадки оголошення наступного доповідача, внесення важливого питання на розгляд, перевірки реакції слухачів; пауза часто передує останнім словам промови або відповіді на запитання до аудиторії [46; 62, 50].

Із функціональної точки зору розрізняють паузи синтаксичні (описані вище; вживаються для розмежування інтоногруп, висловлювань та фонетичних єдностей), емфатичні та паузи вагання (гезитації). Емфатичні паузи (заповнені або з повною перервою звучання) безпосередньо передують логічному наголосові як додатковий сигнал виділення важливої інформації [39; 42, 2061-2064; 59, 39-42]. Заповнені (інтер'єктиви) або беззвучні паузи гезитації (у тексті вони позначаються трьома крапками) вживаються мовцем, щоб зібратися з думками. У красномовстві такі паузи можуть бути ознакою поганого володіння мовою або браку ораторських навичок [56, 619-622]. Це підтверджують експерименти [48, 47-57; 53, 7-78], згідно з якими паузи гези-

тації асоціюються з невпевненістю або браком наполегливості.

Психоакустичні дослідження показують, що паузи дозволяють слухачам краще зрозуміти і запам'ятати сказане завдяки додатковому часові, який виділяється на сприйняття інформації [50, 122-125]. Паузи також дозволяють утримувати увагу слухачів, які сприймають безперервний потік мовлення як надокучливий.

Варто також зауважити, що слухач може зафіксувати паузу за відсутності перерви фонації. Це пояснюється тим, що пауза - не єдиний параметр розмежування інтонаційних одиниць. Мелодійними ознаками є також відчутний перепад тонального рівня, зміна темпу, придиш тощо.

Оскільки смисл висловлювання не стільки закладається в окремі слова, скільки залежить від взаємозв'язку між цими словами, то призначення пауз - розмежовувати смислові групи одна від одної.

При цьому якщо пауза вживається між підметом і присудком речення, то це дозволяє аудиторії усвідомити предмет виступу (підмет) ще перед тим, як буде викладено його суть (присудок):

The skull of a blue whale | is the size of an automobile. A limitless amount of radiant energy | falls on the earth from the sun. The celebration of the town 's centennial | continued for a whole weekend. Twenty-five million gallons of water tumble over Victoria Falls each day [62, 53].

Паузи також необхідні у довгих реченнях з поширеними головними членами або складним підрядним зв'язком:

Atmospheric pollution | profoundly harmful to our physical well-being | is threatening our very existence.

The Athabaska glacier in Alberta | as it crawls between Mount Athabaska and Mount Kitchener | grinds a channel seven miles long and three miles wide. The variety show | scheduled to begin this evening at 8 p. m. in the civic auditorium | has been postponed until next week | same day | same time | same place (там само).

Яскравим прикладом спланованого вживання пауз є промова Барбари Буш під час випускної церемонії у коледжі Велслі 1990 року: "We are in a transitional period right now ... fascinating and exhilarating times ... learning to adjust to the changes and the choices we ... men and women ... are facing" [36]. Паузи надають цьому довгому і повільному висловлюванню динамічності та яскравості.

Підсумовуючи, сплановані паузи слугують потужним засобом комунікації, ораторським інструментом, а також засобом, що допомагає слухачеві сприйняти інформацію. На вищому рівні пізнавальної діяльності паузи сприймаються як когнітивне наповнення повідомлення.

Невід'ємним просодичним параметром, що функціонує як певний каркас в організації мовлення, є ритм - лінгвістичне поняття, що реалізується за рахунок взаємодії лексичних, синтак-

сичних та просодичних засобів. Дослідження усного тексту як лінгвістичної одиниці дозволило виробити всебічне бачення ритму, що розглядається у сучасній лінгвістиці як система подібних пропорційних елементів мовлення [57, 139].

Згідно з визначенням Джеріза Фогеля, ритм включає вагу і довжину слів, асонанси, алітерації, кінцеві і внутрішні рими, паузи, темп мовлення та періоди (певні частини мови, що вимовляються в однаковому модусі) [43].

У широкому розумінні ритм можна простежити у періодичному чергуванні прискорення і сповільнення мовлення, збільшення і зменшення інтенсивності, тривалості, подібності / відмінності мовних одиниць різного рівня під час мовлення.

При більш вузькому підході до ритму як фонетичного явища слід зазначити, що ритм відбивається на текстових сегментах усіх рівнів: ритмічних групах, інтонаційних групах, висловлюваннях, фоноабзацах. Періодичне повторення подібних елементів дозволяє розглядати їх як ритмічні одиниці мовлення. Завдяки просодії вони набувають ізохронності. А саме ритмічний ефект створюється за рахунок повторення мелодичного малюнка, гучності, тривалості. Складовими ритму є також діапазон, паузація та інші параметри мовлення.

При цьому в англійській мові, на відміну від української, ритм мовлення базується на наголошених складах, які вимовляються через майже однакові проміжки часу, незалежно від кількості ненаголошених складів (які, відповідно, вимовляються швидше або повільніше) у ритмогрупах [57, 137]. Відповідно, англійська мова - ритмічна за своєю природою, і в загальному випадку її класифікують як ізохронну мову.

Найчастотніший тип ритмогрупи в англійському мовленні нараховує 2-4 склади, з яких один наголошений, інші - ненаголошені. Ритмічна тенденція розподілу наголосу в багатоскладових словах сприяє ізохронності динамічних піків, які К. Пайк називає «хвилями», у висловлюванні [57, 139].

У більшості випадків ритмогрупа є водночас і смисловою одиницею. Проте поділ на ритмогрупи залежить від темпу і стилю мовлення. Для неформального мовлення характерна енклітична тенденція, тоді як семантичний поділ переважає в більш акуратному формальному мовленні.

З погляду ритму інтонаційна група, висловлювання і фоноабзац мають в англійському мовленні подібну просодичну організацію:

- 1) початок ритмічних одиниць характеризується максимумом тонального рівня й інтенсивності та сповільненим темпом;
- 2) кінець ритмічної одиниці позначається тономальним та динамічним мінімумом, сповільненням темпу, зазвичай низхідним термінальним тоном і паузою;

3) найчастіше ядерному сегменту передують висока або середня шкала.

При цьому просодичні маркери ритмічних одиниць реалізуються по-різному: максимальна кількість просодичних параметрів, що визначають ритм, припадає на інтоногрупу, тоді як фоноабзац і ритмогрупа характеризуються найменшою їх кількістю; найчастіше це лише темпоральна подібність ритмічних одиниць [57, 184].

Зі зростанням ступеня організованості мовлення його ритмічність посилюється, найяскравішими прикладами чого слугують поетичний та ораторський дискурс.

Узагальнюючи, ритм проявляється, під час повтору звуків чи слів, при синтаксичному паралелізмі на рівні однорідних членів речення або сурядних чи підрядних речень тощо; при цьому повторюються не лише лексичні чи синтаксичні елементи і структури, а й мелодичні малюнки, як-от:

Go back to Mississippi, go back to Alabama, go back to Georgia, go back to Louisiana, go back to the slums and ghettos of our northern cities, knowing that somehow this situation can and will be changed [52].

З іншого боку, ритмічність мовлення залежить від індивідуальних рис мовця; зокрема, вільне мовлення звучить ритмічніше, ніж мовлення людини, що підбирає слова і відшліфовує структуру речень безпосередньо у процесі мовлення.

Крім того, нервово напруження може позначитися на напруженості голосових складок, унаслідок чого мовцеві складно дотримуватися природної ритмічності мови, і виступ сприймається як монотонний і позбавлений ентузіазму. Професійні промовці не порушують ритму мовлення [49].

Проте слід зауважити, що абсолютно ізохронне мовлення також може справити враження монотонності. Ще Аристотель у «Риторичі» (Розділ 7) зазначав, що метричне мовлення не звучить переконливо, тому що здається штучним, і, разом з тим, відволікає увагу слухачів, які починають слідкувати за повторюваністю метричних одиниць. Позбавлене ж ритму мовлення має незакінчений вигляд. Тобто мовлення має бути ритмічним, але не метричним, бо тоді воно перетворюється на вірші [61, 54-56].

Окреслені вище аспекти опису ритму належать до сфери об'єктивного сприйняття. На суб'єктивному рівні ритм корелює з процесом дихання, биттям серця тощо. Ритм також можна приписувати візуальним і звуковим образам та рухам, що впливає на ефективність публічного мовлення. Наприклад, Вінстон Черчілль під час промови відбивав такт своєю сигарою; він також узагальнив певні риси англійського красномовства, серед яких визначив ритм як «звуковий

потік з довгими звучними розкотистими реченнями і збалансованими висловлюваннями» [31].

Аналіз найвідоміших промов В. Черчілля чи М. Л. Кінга дозволяє переконатися, що чинником, який піднімає звичайне публічне мовлення на рівень ораторства, є саме здатність мовця використовувати засоби ритмотворення для підсилення значення сказаного і для контролю над аудиторією.

Нарешті, у просодичному оформленні публічного мовлення бере також участь така індивідуальна просодична характеристика, як якість голосу, що описується як специфічна ознака, що на фізіологічному рівні зумовлюється резонаторами - кістками, пазухами і порожнинами верхньої частини тулуба і голови людини [40, 377].

З точки зору просодії поняття якості голосу - похідне від комбінації висоти голосу, рівня гучності, темпу, тембру та інших фонетичних характеристик.

Голос може характеризуватися як гугнявий чи придиховий, хрипкий чи плаский; він може передавати велику кількість понять: *різкий, збуджений, нудний, гнівний, веселий, примирливий, сексуальний, чванливий* [51, 20]. Д. Кристал визначає широкий діапазон голосових характеристик, серед яких зустрічаються суб'єктивні та імпресіоністичні: *жвавий, гордовитий, глухий, сердитий* [40, 377]. До цього переліку можна додати *різкий, скрипучий, тонкий, резонуючий, сухий* тощо [60, 329]. Багато із цих позначень мають негативну конотацію.

Термінологічна проблема, пов'язана з цим переліком, зумовлюється тим, що наведені позначення можуть використовуватися водночас і в лінгвістичному чи паралінгвістичному контексті, і безвідносно до лінгвістики - як, наприклад, у ситуації, коли мовець, якому не властивий глухий голос, навмисне розмовляє приглушено, щоб передати певний емоційний стан.

Якість голосу може бути особливо важливим фактором у публічному мовленні. Зокрема, більшість голосів, які можна почути по телебаченню чи радіо, відібрані тому, що аудиторія позитивно реагує на їхню якість. Унаслідок вікової культурної практики слухачі підсвідомо асоціюють якість голосу з типом особистості (див. табл. 1, [44, 177-178]) й очікують відповідності звучання до предмета обговорення; інакше значна частина повідомлення може бути втрачена [51, 20].

Проте, якщо фізіологічні параметри мовця зазвичай змінити неможливо, то манеру дихання під час мовлення можна вдосконалити і досягти прийнятної якості голосу, що набуває особливого значення під час емоційного мовлення.

Таким чином, мовець має враховувати той факт, що якість його голосу створює про нього

Таблиця 7. Характеристики голосу і стереотипні оцінки мовця

Характеристики голосу	Мовці	Стереотипні оцінки
Придиховий	Чоловіки	Молодий; артистичний
	Жінки	Жіночний; чарівний; живий; чуттєвий; поверхневий
Тонкий	Чоловіки	Не впливає на сприйняття мовця слухачами
	Жінки	Товариський; фізична, емоційна, розумова незрілість; почуття гумору і чуйність
Плаский	Чоловіки	Маскулінний; млявий; холодний; замкнутий
	Жінки	Мужній; млявий; холодний; замкнутий
Гугнявий	Чоловіки	Суспільно неприйнятні характеристики
	Жінки	Суспільно неприйнятні характеристики
Напружений	Чоловіки	Старечий; впертий; сварливий
	Жінки	Молодий; емоційний; жіночний; чуттєвий; менш кмітливий
Гортанний	Чоловіки	Старечий; практичний; зрілий; досвідчений; добре поставлений
	Жінки	Менш кмітливий; мужній; лінивий; грубий; неемоційний; неприємний; сентиментальний; безтурботний; неартистичний; скромний; незацікавлений; нервовий; байдужий
Повнозвучний (насичений/соковитий)	Чоловіки	Енергійний; здоровий; артистичний; досвідчений; гордий;
	Жінки	Зацікавлений; захоплений
		Жвавий; товариський; чутливий до прекрасного; гордий

певне уявлення відповідно до стереотипних характеристик, які хоч і не завжди відповідають дійсності, проте впливають на його оцінку аудиторією і, як наслідок, на ефективність сприйняття повідомлення.

Проведений аналіз функціонування просодичних параметрів у дискурсі публічних виступів

дозволяє дійти висновку, що процес визначення інтонаційних моделей для даного когнітивного фрейму спілкування можна формалізувати, а отже, підвищити ефективність публічного мовлення в англomовному середовищі, враховуючи особливості сприйняття і впливу кожного з розглянутих параметрів.

1. Абрамович С. Д., Чикарькова М. Ю. Мовленнєва комунікація. - К.: Центр навчальної літератури, 2004. - 472 с.
2. Анисимова Т. В., Гимпельсон Е. Г. Современная деловая риторика. - М.: Московский психолого-социальный институт, 2002. - 432 с.
3. Васік Ю. А. Ритмічна організація англomовного політичного дискурсу (експериментально-фонетичне дослідження на матеріалі промов сучасних політиків Великої Британії): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Донецький нац. ун-т. - Донецьк, 2008. - 19 с.
4. Вербич Н. С. Інтонація переконування в публічному мовленні (експериментально-фонетичне дослідження): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / НАН України; Інститут української мови. - К., 2007. - 20 с.
5. Гулей М. Д. Лексико-граматичні особливості та композиційна структура французької політичної промови (на матеріалі виступів Шарля де Голля і Жака Ширака): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський нац. лінгв. ун-т. - К., 2004. - 19 с.
6. Діденко М. О. Політичний виступ як тип тексту (на матеріалі виступів німецьких політичних діячів кінця ХХ століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Одеський нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. - О., 2001. - 19 с.
7. Дорофєєва М. С. Категорія суб'єкта в політичній промові (на матеріалі виступів федеральних канцлерів ФРН повоєнного періоду): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський нац. лінгв. ун-т. - К., 2005. - 20 с.
8. Жуковець Г. Л. Лінгвориторичні особливості сучасного лейбористського дискурсу Великої Британії: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2002. - 21 с.
9. Личенко О. М. Етикетизація англо-американського наукового дискурсу: Автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2002. - 37 с.
10. Кот С. О. Дискурсний аналіз проповіді як морально-духовного жанру словесності (на матеріалі православної Різдвяної проповіді): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.02 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2006. - 20 с.
11. Левченко Т. Л. «Ключ розуміння» Іоанікія Галятовського як явище риторичної культури бароко: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.01 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2003. - 18 с.
12. Львов М. Р. Риторика. Культура речи. - М.: Академия, 2003. - 272 с.
13. Мацько Л. І., Мацько О. М. Риторика. - К.: Вища школа, 2006. - 311 с.
14. Нагорська Т. В. Функціонування ідіому у промовах Уїнстона Черчілля: риторичний аспект // Вісник Житомирського держ. ун-ту ім. І. Франка. - 2006. - № 28. - С. 166-169.
15. Павлова І. Г. Слово як семантико-функціональна одиниця в структурі української проповіді: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2005. - 19 с.
16. Петренко Д. А. О традициях политической парламентской речи в Германии // Культура народов Причерноморья. - 2002. - № 29. - С. 40-42.
17. Петришина О. І. Мова проповідей Іосифа Сліпого: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Прикарпатський нац. ун-т ім. Василя Стефаника. - Івано-Франківськ, 2008. - 20 с.
18. Піщикова К. В. Стратегії домінування в аргументативному дискурсі: гендерний аналіз (на матеріалі англійської мови): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. - Х., 2003. - 19 с.
19. Попова Н. М. Сучасний іспаномовний суспільно-політичний дискурс: лінгвопрагматичний аспект: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.05 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2004. - 20 с.
20. Практическая фонетика английского языка / М. А. Соколова, К. П. Гинтовт, Л. А. Кантер. - М.: Владос, 1997. - 384 с.

21. *Равлюк С. І.* Аксиологічна лексика і фразеологія художньо-публіцистичних виступів 90-х років ХХ століття: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01 / Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. - К., 2003. - 23 с.
22. *Рябокоть Г. Л.* Дискурсивні особливості інтернет-публікацій дебатів британського парламенту: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Львівський нац. ун-т ім. Івана Франка. - Л., 2005. - 22 с.
23. *Сагач Г. М.* Риторика. - 2-ге вид. - К.: Вид. дім «Ін Юре», 2000. - 568 с.
24. *Синельникова Л. Н.* Подвижность вербальной среды как свойство языка и возможность манипуляции сознанием // Культура народов Причерноморья. - 2003. - № 37. - С. 83-87.
25. *Скуратовська Т. А.* Аргументація в американському судово-му дискурсі (на матеріалі справ за участю суду присяжних): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 2002. - 20 с.
26. *Фоменко О. С.* Лінгвістичний аналіз сучасного політичного дискурсу США (90-ті роки ХХ століття): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. - К., 1998. - 18 с.
27. *Хоменко Т. М.* Трансформація жанру проповіді у сучасній українськомовній публіцистиці (Євген Сверстюк, Мирослав Маринович - Україна, Іван Ортинський - Німеччина): Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.08 / Київський нац. ун-т ім. Т. Г. Шевченка; Інститут журналістики. - К., 2001. - 18 с.
28. *Чекалина Т. В.* О некоторых эмоциональных средствах публичной речи // Культура народов Причерноморья. - 2004. - № 55. - Т. 1. - С. 64-67.
29. *Чекалина Т. В.* О синтаксисе французской политической речи // Культура народов Причерноморья. - 2006. - № 76. - С. 61-64.
30. *Яругина В. В.* Про деякі особливості мови сучасних весільних проповідей // Культура народов Причерноморья. - 2006. - № 82. - Т. 2. - С. 254-256.
31. A Study in Oratory - The Churchill Centre. - <<http://winstonchurchill.com>>
32. *Atkinson M.* Lend Me Your Ears. - N. Y.: OUP, 2005. - 376 p.
33. *Beare K.* Pronunciation: Changing Meaning through Word Stress. - <http://esl.about.com/cs/pronunciation/a/a_wordstress.htm>
34. *Briggs F.* There's Gold in That Silence. - <<http://www.self-growth.com/articles/Briggs5.html>>
35. *Brooks C., Warren R. P.* Modern Rhetoric. - 4th ed. - N. Y.: HBJ, 1979. - 401 p.
36. *Bush, B.* Remarks at Wellesley College Commencement. - <<http://bushlibrary.tamu.edu/biographies/firstlady/wellesley-speech.html>>
37. *Carnegie D., Esenwein J. B.* The Art of Public Speaking. - Cosimo, Inc., 2007. - 528 p.
38. *Clarke R. D.* Enjoy the silence: it has its place in effective communication. // Black Enterprise: Nov. 2005. - <<http://www.all-business.com/periodicals/article/843738-1.html>>
39. Communication Skills - making oral presentations. - <<http://lorien.ncl.ac.uk/ling/dept/tips/present/comms.htm>>
40. *Crystal D.* A Dictionary of Linguistics and Phonetics. - 3rd ed. - Cambridge: Blackwell, 1991. - 389 p.
41. *Fedoriv Ya. R., Briskina L. A.* Focus on Grammar in Public Speaking. - К.: Видавничий дім «КМ Академія», 2003. - 72 с.
42. *Ferrer L., Shriberg E., Stolcke A.* Is the speaker done yet? Faster and more accurate end-of utterance detection using prosody // *Proceedings of ICSLP 2002*. - Denver, Colorado, 2002. - P. 2061-2064.
43. *Fogel, Jerise.* Omnis est: Middles of Sentences in Cicero. - <<http://www.apaclassics.org/AnnualMeeting/04mtg/abstracts/fogel.html>>
44. *Gamble T. K., Gamble M.* Contacts: Communicating interpersonally. - N. Y.: Random House, 1982. - 390 p.
45. *Gerber N.* Stepping-Stones. - <www.sstones.com>
46. *Gesher R. I., Winer M. D.* Say what you mean. - 2000. - <<http://www.gesher.org/TCS/Speech%20from%20Media%20life.html>>
47. *Gregory H.* Public Speaking for College and Career. - N. Y.: Random House, 1987. - 410 p.
48. *Gussenhoven C.* Intonation and interpretation: phonetics and phonology // B. Bel and I. Marlien (eds.), *Proceedings of the Speech Prosody 2002 Conference*, Aix-en-Provence, 2002. - P. 47-57.
49. *Haynes J.* Keys to Effective Communication. - <http://www.everythingesl.net/in-services/keys_effective_communication_91344.php>
50. *House D.* The influence of silence on perceiving the preceding tonal contour // *Proceedings of the 73th International Congress of Phonetic Sciences*. - Stockholm, Sweden, 1995. - P. 122-125.
51. *Lieb A.* Speaking for success: the Canadian guide. - Toronto: HBJ Canada Inc., 1993. - 162 p.
52. *Martin Luther King, Jr.* The Peaceful Warrior. - N. Y.: Pocket Books, 1968.
53. *Ohala J. J.* Cross-language use of pitch: an ethological view // *Phonetica* 40, 1983. - P. 1-18.
54. *Osborn M., Osborn S.* Public Speaking. - Boston: Houghton Mifflin Company, 1991. - 488 p.
55. *Powell M.* Presenting in English: how to give successful presentations. - Boston: Thompson Corp., 2002. - 128 p.
56. *Shriberg E.* Phonetic consequences of speech disfluency // *Proceedings of the 74th International Congress on Phonetic Sciences*. - San Francisco, 1999. - P. 619-622.
57. *Sokolova M. A.* English Phonetics: a Theoretical Course. - M.: Vysshaya Shkola, 1991. - 240 p.
58. *Stern M. A.* Communication Tip: Use the pause that refreshes. - <<http://www.matthewarnoldstern.com/tips/tipps02.html>>
59. *Strangert E.* Phonetic characteristics of professional news reading // *Papers from the fifth national phonetics conference, PERILUS XIII*. - Stockholm University, 1991. - P. 39-42.
60. *Taylor A., Rosegrant T., Meyer A., Samples B. T.* Communicating. - New Jersey: Prentice Hall, Inc., 1983. - 399 p.
61. *The Rhetoric and the Poetics of Aristotle*. - Book I. - N. Y.: McGraw-Hill Companies, 1984. - P. 19-89.
62. *Thompson A.* Words Into Speech: a handbook for speakers. - Toronto: Copp Clark Pitman Ltd., 1991. - 380 p.
63. *Thompson A.* Words Into Speech: a handbook for speakers. - Toronto: Copp Clark Pitman Ltd., 1991. - P. 50-53.
64. *Vasile A. J., Mintz H. K.* Speak with Confidence: A practical guide. - Toronto: Little, Brown and Co., 1985. - 388 p.

Ya. Fedoriv

TYPOLOGY OF PROSODIC CHARACTERISTICS OF ENGLISH PUBLIC SPEAKING DISCOURSE

The article offers a tentative enquiry into prosodic parameters functioning in the English public speaking discourse. The author concludes that the intonation modelling formalized within the analyzed cognitive frame of mass communication facilitates the efficiency of speaking in public.